

ВУЙЛЫМАШ

1. КАЛЫК ФИЛОСОФИЙ (ТҮНЯУЖМАШ)	3
1.1. ЮМО НЕРГЕН	3
1.1.1. Юмо нерген кугезына-влакын умылымашышт	3
1.1.2. Кумалмашым пӧлкалымаш	5
1.1.2.1. «Кӧ кумалеш?» йодышлан вашмутым пуа:	5
1.1.2.2. «Кунам кумалыт?» йодышлан вашмутым пуа:	5
1.1.2.3. Кумалме верым пӧлкалымаш	5
1.1.3. Марийско-русский религиозно-философский словарь	6
1.1.4. Кумалме йӱлан радамже	12
1.1.4.1. Ен-влак кузе кумалаш ямдылалтыт	12
1.1.4.2. Онаен да учо-влак кузе ямдылалтыт, кумалтышым эртарат	14
1.1.4.3. Сӱвылык шылым палемдыме радам	16
1.1.4.4. Кузе онапушенгым ойырен налыт	20
1.1.4.5. Кунам кумалаш да пайремым эртараш	20
Общий вывод для составителей календарей молений и праздников	28
1.1.4.6. Кӱсотышто кумалме верым ямдылымаш	28
1.1.4.7. Онаенгын вургемже	29
1.1.4.8. Кӱсотышто кучылтмо арвер-влак	30
1.1.4.9. Кӱсотышто мыняр тулолмо лийшаш, мыняр кече кумалман?	31
1.1.4.10. Кӱсӧ кумалтыш годым могай вольыкым надырлан пуат	31
1.2. КУМАЛТЫШМУТ	32
1.2.1. Шкетын пелештыме мут-влак	32
1.2.1.1. Эрдене кынешке пелештыме мут	32
1.2.1.2. Кочмо деч ончыч пелештымаш	32
1.2.1.3. Кочмо деч вара пелештымаш	32
1.2.1.4. Кечывалым кумалмаш	33
1.2.1.5. Кас кумалмаш	33
1.2.1.6. Калык верч кумалме мут	33
1.2.1.7. Салтак верч кумалмаш	33

1.2.1.8. Салтакым ужатыме годым йӱлам шуктен пелештымаш	34
1.2.1.9. Салтакыш ужатыме годым пелештымаш	34
1.2.1.10. Салтакын кумалмаш	34
1.2.1.11. Салтак аван кумалмаш	35
1.2.1.12. Мланде-ава дене кутырымаш	35
1.2.1.13. Тулава (тулводьж) дене кутырымаш	35
1.2.1.14. Вӱдава дене кутырымаш	35
1.2.1.15. Орӱенгын вӱдава дене кутырымыжо	36
1.2.1.16. Южава (мардежава) дене кутырымаш	36
1.2.1.17. Сурткува (кугыза) дене ойласымаш (удылмаш)	36
1.2.1.18. Мончакува дене ойласымаш	36
1.2.2. Пасу паша годым кумалме мут	36
1.2.2.1. Куралме годым	36
1.2.2.2. Ӱдаш тӱнгалме деч ончыч	37
1.2.2.3. Ӱден пытарымеке	37
1.2.2.4. Тӱредаш тӱнгалме деч ончыч	37
1.2.2.5. Тӱред пытарымеке	38
1.2.2.6. Пасу пашам кошартымеке	38
1.2.3. Еш кӧргӧ кумалме мут-влак	38
1.2.3.1. Кугарня кечын мелна дене удылмаш	38
1.2.3.2. Шорыкйол пайрем годым удылмаш	39
1.2.3.3. Шорык-влак дене ойласыме мут	40
1.2.3.4. Ӱярня годым кумалмаш	40
1.2.3.5. Вӱчаоза (вӱтаоза) дене да ушкал дене ойласымаш	41
1.2.3.6. Кугече годым кумалмаш	41
1.2.3.7. Тоштыенг лӱмеш сортам чӱктымӧ годым ойлымо мут	42
1.2.4. Ял, ял ушем, тиште, мер, кугу, тӱня кумалме мут-влак	43
1.2.4.1. Семык годым кумалме мут	43
1.2.4.2. Агавайрем кумалтыш	45
1.2.4.3. Надырым пыштыше енлан удылмо мут	51
1.2.4.4. Кугу Агавайрем кумалтыш	53
1.2.4.5. Кӱсӧ кумалтыш	53
1.2.5. Кумалтыш сомылым шуктымӧ годым пелештымаш	54
1.2.5.1. Мончаш пуримо годым ойласымаш (удылмаш)	54
1.2.5.2. Эрдене кумалтышыш тарваныме деч ончыч чоклымаш	54

1.2.5.3. Кумалме верым товар дене корен, шикш дене кӧрден да палемден пытарымеке чоклымаш	55
1.2.5.4. Имньым (пашмакым, шорыкым, комбым) вӱд дене почкалтарыме годым	56
1.2.5.5. Лем пушым кӱзыктымаш	56
1.2.5.6. Вуйым савымаш	57
1.2.5.7. Имне (ӱшкыж, шорык) коваште йӱлалтыме годым вӱр лаке воктене чоклымаш	57
1.2.6. Тӱн кумалме мут	57
1.2.6.1. Перкем, кӧргӧ вийым (шулыкым, серлагышым) йодын кумалмаш	57
1.2.6.2. Калык шке чокла	60
1.2.6.3. Ош Кугу Юмо-Пӱрышылан кумалме мут	62
1.2.6.4. Ош Кугу Юмо-Суксылан кумалме мут-влак	64
1.2.6.5. Шочынавалан кумалме мут	67
1.2.6.6. Мланде-авалан кумалме мут, тудын дене кутырымаш	70
1.2.6.7. Моло юмо да водыж-влаклан кумалме мут	75
1.2.6.8. Мер юмылан кумалме мут	78
1.2.6.9. Кунам онаенг-влак шагалын улыт, кумалашат жап шагал кодын, кумалтышын йӱлаже	79
1.2.7. Кумалтышым мучашлыме йӱла	83
1.2.7.1. Ото гыч лектын кайыме годым онаенг тулвуйым кучен чокла	83
1.2.7.2. Суртыш толын пурымо годым удълмо мут	84
1.2.7.3. Онаенгын тауштен кумалмыже	84
1.2.8. Молан марий-влак Кӱсӧ кумалтышым у тылзыште (июлын рӱдыштыжӧ) эртареныт?	85
1.2.9. Кӱсӧ отышто сортам чӱкташ лиеш мо?	86
1.2.10. Агарман кумалтыш (южо вере шыже пайремым, угинде пайремым эртарат)	87
1.2.11. Теле (Шыже) кумалтыш	87
1.2.12. Кӱсотышто, Керемет отышто да шелькыште ойлышаш кумалме мут-влак	88
1.2.12.1. Олаште илыше марий-влаклан	88
1.2.12.2. Молитвенные слова на русском языке	92
1.2.12.3. Керемет кумалтыш (умылтарымаш)	105
1.2.12.4. Ош Кугу Юмо-Кереметлан кумалме мут	106
1.2.12.5. Марий калыкын тӱняужмашыже	109

1.3. ИДАЛЫК МУЧКО ТОЛЫН ШОГЫШО ПАЙРЕМ-ВЛАК	129
1.3.1. Шорыкйол	129
1.3.1.1. Шорыкйол нерген умылымаш	129
1.3.1.2. Пайремым эртарыме радам	130
1.3.1.3. Кузе «каваным» ыштат?	133
1.3.1.4. Кузе «кылтам» ыштат?	133
1.3.1.5. Шорыкйол пайрем годым удълмаш	133
1.3.2. Ӱярня	134
1.3.2.1. Пайрем толмо жап	134
1.3.2.2. Ӱярням эртарыме йӱла радам	135
1.3.2.3. Ӱярням ужатымаш	137
1.3.3. Кугече	140
1.3.3.1. Кугече толмо жап	140
1.3.3.2. Кугечым эртарыме йӱла	140
1.3.4. Агавайрем	142
1.3.4.1. Агавайрем нерген умылымаш	142
1.3.4.2. Агавайремым эртарыме жап	142
1.3.4.3. Агавайрем йӱлан ойыртемже	143
1.3.4.4. Агавайрем модыш да тангасымаш-влак	144
1.3.4.5. Агавайрем нерген ешартыш ой	148
1.3.4.6. Агавайрем муро-влак	148
1.3.4.7. Кугу Агавайрем кумалтыш	151
1.3.5. Семык	151
1.3.5.1. Семык сортам чӱктымаш	151
1.4. МЕРОПРИЯТИЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВЬЯ НАЦИИ	153
1.4.1. Здоровый ребенок – основа здоровой нации	153
1.4.1.1. Зачатие ребенка	153
1.4.1.2. Воспитание детей	155
1.4.1.3. Икшыве-влаклан сай пӱрымашым йодын кумалмаш	156
1.4.2. Традиционные обычаи и обряды марийцев, календарь проведения обрядов и работ	157
1.4.3. Лечебные заговоры	159
1.4.3.1. Для остановления кровотечения из раны	159
1.4.3.2. Лечение детей 4-7 лет, которые заикаются, картавят, плохо говорят	160

1.4.3.3. Лечение «Пут на ногах» (беспричинных падений при ходьбе и беге)	160	2.8. Какой должна быть либеральная армия	225
1.4.3.4. Выведение бородавок с рук, ног	160	2.9. Нигилизм в России. Его связь с революцией	227
1.4.3.5. Для усмирения пожара	161	2.10. Отличие древних прозвищ восточных марийцев от современных	229
1.4.3.6. Для снятия сглаза с ребенка	162	2.11. Для чего необходима ограниченная агрессивность животного мира	230
1.4.3.7. Общие правила применения заклинаний	162	2.12. Отличается ли размножение человека от соответствующего процесса животных?	231
1.5. МАРИЙ СЎАН	163	2.13. В одиночку выжить нельзя	232
1.5.1. Сўан радам	163	2.14. Обзор и практика решения проблем	234
1.5.1.1. Ўдырым тулартымаш	163	2.14.1. Айдеме лўмнерым да национальный шкешамым (самосознанийым) виянгдыме нерген.	234
1.5.1.2. Ўдырым пуртымаш	164	2.14.2. К вопросу о формировании чувства человеческого достоинства и национального самосознания	240
1.5.1.3. Сўан кече. Сўаным тарватымаш	165	2.14.3. Кажне калыкын — шкенжын йўлаже. Тудо ава шўр дене кусна	246
1.5.1.4. Сўанвуй савуш деке лишемеш да лупш дене кум гана тупшо гыч лупшалын ойла	166	2.14.4. Марий туныктышылан таумут да икмыняр ой-кагаш.	252
1.5.1.5. Пуртымо пўртыштў	170		
1.5.1.6. Ўдырмодышым эртарымаш	177		
1.5.1.7. Сўан модыш-влак	178		
1.5.1.8. Оръенным нангайымаш	179		
1.5.1.9. Качын суртыштыжо	181		
1.5.1.11. Тыге кугу сўан эрта	192		
1.5.2. Сўан йўла эртыме схема	192		
1.5.3. Ятас пайрем	195		
1.5.4. Шыл кочмо пайрем	196		
1.5.5. Мончаш пурымаш	197		
1.5.6. Колышым тойымаш	198		
Умылтарымаш	201		
2. ПУБЛИЦИСТИКА	205	3. ИСТОРИЯ	256
2.1. Глобализация. Исчезнут ли финно-угры России?	205	3.1. Наименования рек и поверхностей Земли, помогающие определять пути переселения наших предков	256
2.2. Почему человечество слабеет?	208	3.2. Древние слова — источник знаний о жизни древних восточных марийцев	260
2.3. Честных коррупционеров не бывает	209	3.2.1. Когда возникло слово арка?	260
2.4. Кому во благо реформы и модернизации	212	3.2.2. Связь восточных марийцев и ираноязычных племен	261
2.5. Почему необходимы реформа в политике государства и изменение стиля работы чиновников?	213	3.2.3. Особенности образования новых сложных слов у восточных марийцев	263
2.6. Для чего необходимо образование?	218	3.2.4. Ўжара	264
2.7. Суд без судьи	223	4. ЛЮДИ	268
		4.1. Герои Вятского края	268
		4.1.1. Чумбылат — национальный герой	269
		4.1.2. Полтыш (Болтуш)	272

4.1.3. Акпатыр	274
4.1.4. Герой Советского Союза М.А. Зарецких	275
4.2. Уральские мари	276
4.2.1. Камисов Ярмий и его потомки	276
4.2.2. Певец народа мари	277
4.2.3. Поющая душа	279
4.2.4. Егоров Иван — жизнелюб	280
4.2.5. Спортивный род Семёновых	281
4.3. Братья Салмияновы	283
4.4. Знаменитые люди Мишкинского района	288
4.4.1. Л.А. Русиеван сай паша лектышыже	288
4.4.2. Тату Байбердинмыт еш	290
4.4.3. Ёдырамаш илышым сёрастараш шочын	292
4.5. Фатыхова Лира Сахибовна	297
5. ПОСЛЕСЛОВИЕ	299